

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

DTPI Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Ramazonova Dilbar Bahriddin qizi

DTPI Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Qudratova Zilola Saidumarovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinif o'quvchilarida tabiat, jamiyat va tafakkur sohasidagi fanning barcha jabhalarida insoniyat tomonidan ming yillar davomida yaratilgan va to'plangan bilimlardan hech bo'lmaganda boshlang'ich ma'lumotlarga ega bo'lmay turib, chinakam ilmiy dunyoqarashni shakllantirib bo'lmasligi to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: tafakkur, ilmiy dunyoqarash, mustaqil fikrlash, innovatsiya pedagog saviyasi.

Аннотация: В этой статье учащиеся начальной школы тысячелетиями обучаются человечеством во всех аспектах науки в области природы, общества и мышления. Хотя бы начальные из знаний, созданных и накопленных в ходе формирования подлинно научного мировоззрения, не обладая никакой информацией говорят, что этого не будет.

Ключевые слова: мышление, научное мировоззрение, самостоятельное мышление, инновационный педагогический уровень.

Abstract: In this article, primary school students are taught thousands of years by humanity in all aspects of science in the field of nature, society and thought. at least initial from the knowledge created and accumulated during forming a truly scientific worldview without having any information it is said that it will not be.

Key words: thinking, scientific outlook, independent thinking, innovation pedagogic level.

Hozirgi davrda mamlakatimizda ta'lim tizimi tubdan isloh etilib, ertangi kunimizning munosib davomchilari bo'lgan barkamol avlodni voyaga yetkazishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunonchi mustaqil fikr, intellektual jihatdan rivojlangan, o'z dunyoqarashiga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash har doimgidek dolzarb bo'lib kelmoqda. Ayniqsa dunyo taraqqiyoti shiddati, unda kechayotgan voqealar ravnaqi barcha sohalar kabi ta'lim-tarbiya jarayoniga ham yangicha yondashuv innovatsiyalarni tatbiq etishni taqozo etmoqda. Avvalo, bu o'quv dasturlari, darsliklar, metodikalarni yanada takomillashtirish, o'qituvchi pedagoglar saviyasini muntazam oshirib borish, jarayonga eng zamonaviy ilg'or axborot hamda ta'lim texnologiyalarini joriy etish bilan bog'liq muammolarda

ko‘rinmoqda.

Hozirgi kunda o‘quvchilarni har tomonlama yetuk, intellektual salohiyatli, erkin fikrga ega, nutqi ravon, barkamol, komil insonni tarbiyalash, o‘quvchilarga har tomonlama bilim berishda o‘qituvchi oldiga katta ma’suliyat yuklatilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek “Farzandlarimizning qobilyatlarini ro‘yobga chiqarishga bolalikdan e’tibor berib ularning kamoloti uchun barcha imkoniyatlarimizni safarbar etsak yurtimizdan yana ko‘plab Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug‘beklar yetishib chiqadi men bunga ishonaman” deb xalq oldida o‘z ishonchini bildirib o‘tdilar. Ta’lim-tarbiyani tashkil etish jarayonida fanlararo aloqadorlik, ijtimoiy va tabiiy omillarning o‘zaro muvofiq kelishiga erishish omillari, atrofmuhit hamda ijtimoiy munosabatlar ta’sirida shaxs kamolotini ta’minlashga erishish imkoniyatlaridan unumli foydalanishga intilish maqsadga muvofiqdir. Ta’lim muassasalarida o‘quv predmetlari sifatida tavsiya etilgan fanlar asoslarining o‘quvchilar tomonidan chuqur o‘zlashtirilishi ularda keng dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi. O‘qituvchilar o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllanishi xususida g‘amxo‘rlik qila borib, doimiy ravishda ular tomonidan o‘zlashtirilgan ilmiy bilimlarni amaliyotda qo‘llay olinishiga e’tibor berishlari zarur. Fan o‘qituvchilari u yoki bu qonuniyatlar va ularning mohiyati bilan o‘quvchilarni tanishtirib borar ekanlar, o‘quvchilarga turli hayotiy vaziyatlarda ulardan foydalanish yoki ularga tayanib ish ko‘rish lozimligini tushuntirib borishlari kerak.

Dunyoqarash tabiat, ijtimoiy jamiyat, tafakkur hamda shaxs faoliyati mazmunining rivojlanib borishini belgilab beruvchi dialektik qarashlar va e’tiqodlar tizimidir. Mazkur tizim doirasida ijtimoiy-g‘oyaviy, falsafiy, iqtisodiy, tabiiy-ilmiy, ma’naviy-axloqiy, estetik, huquqiy va ekologik bilimlar negizida shakllangan e’tiqodlar asosiy tarkibiy unsurlar sifatida namoyon bo‘ladi. Shaxsda dunyoqarash izchil, tizimli, uzluksiz hamda maqsadga muvofiq tashkil etilayotgan ta’lim-tarbiyaning yo‘lga qo‘yilishi, uning turli yo‘nalish va mazmundagi ijtimoiy munosabatlar jarayonida faol ishtirok etishi, shuningdek, o‘z-o‘zini tarbiyalab borishi natijasida shakllanadi. Yosh avlod dunyoqarashining shakllanishida ta’lim muassasalarida o‘qitilishi yo‘lga qo‘yilgan tabiiy, ijtimoiy va gumanitar fanlar asoslarining ular tomonidan puxta o‘zlashtirilishi muhim o‘rin tutadi.

Shaxsning ma’naviy-axloqiy qiyofasi, hayotiy yondoshuvlari, uning uchun ustuvor ahamiyatga ega bo‘lgan qadriyatlar hamda axloqiy tamoyillar mohiyati u ega bo‘lgan dunyoqarash mazmunini ifodalaydi. O‘z navbatida dunyoqarashning boyib borishi shaxsning shaxsiy sifat va fazilatlarining tobora barqarorlashuvini ta’minlaydi. O‘z mazmunida ezgu g‘oyalarni ifoda etgan dunyoqarash shaxs

qiyofasida namoyon bo'layotgan ijobiy fazilatlarning boyib borishiga yordam beradi.

Dunyoqarash o'z mohiyatiga ko'ra, ilmiy (muayyan falsafiy tizimga ega) va oddiy (muayyan falsafiy tizimga ega bo'lmagan) dunyoqarash tarzida farqlanadi. Ilmiy dunyoqarash asosida uzluksiz, izchil ravishda mavjud fanlar asoslarini puxta o'zlashtirib borish, ijtimoiy munosabatlar jarayonida faol ishtirok etish natijasida barqarorlik kasb etgan g'oyalar yotadi. Ilmiy dunyoqarashni hamma vaqt bir zaylda, o'zgarmay turaveradigan bilimlar deb qaramay, bilimlar to'la bo'lmagan bilimlardan to'la bilimlarga qarab borishligini unutmash zarur. Masalan, qayta qurish munosabati bilan dunyo o'zgardi, oldingi tushunchalar ham o'zgardi. Yangi tarkib topayotgan jamiyatdagi hamma yangiliklar ham, qabul qilinayotgan qaror va farmonlar ham o'zgarimas emas. Shu bois ilmiy dunyoqarash bu hodisa va voqealarning hammasiga kishilar oddiy tomoshabin bo'lib turaverishi kerak emasligini, bu o'zgarishlarning faol ishtirokchilari bo'lishlik, tahlil yo'li bilan umumlashtira bilishni talab qiladi.

Madomiki, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish ikki yo'l: tajriba va mantiq (aql) yo'li bilan bo'lar ekan. Demak, kishi hayot to'g'risidagi, o'tmishdagi mutafakkirlarning dono fikrlariga va o'zi to'plagan shaxsiy hayot tajribasiga, bilimiga tayanmog'i kerak. Kishilarning ongi ularning borligini emas, aksincha moddiy hayot sharoitlari, ya'ni borligi ularning ongini belgilashligi, Shundan dalolat beradi. Shu bois ilmiy dunyoqarash hammaga ham nasib qilaveradigan oddiy hodisa bo'lmay, kishining nazariy va amaliy bilim darajasiga bog'liqdir. Biroq, aqliy jihatdan sog'lom odam agar kam bilsa ham ko'p o'qishi, o'rganishi natijasida o'z bilimini oshirishi, bilimlarga etib olishi va ma'lum darajada ilmiy dunyoqarashni shakllantira olishi mumkin. Aql va bilim tajriba orqali qo'lga kiradi. Demak, bilimli odam aqli, mulohazali ham bo'ladi. Biroq, ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda gen (zot) ning ham juda ahamiyati katta. Oldingi yevropalashtirilgan ta'lim va tarbiya uslubimizda qilingan xatolardan eng buyugi, bizningcha, zotga e'tibor bermaslik bo'lib, biz ta'lim oluvchining qobiliyatiga, uning zotiga e'tibor berib o'tirmay, agar yetarli bilimni bersak kutilgan shaxs shakllanaveradi, deb o'ylashimiz kerak edi.

Ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda badiiy adabiyotning, xalq og'zaki ijodining, ertaklarning, hikoya va qissalarning ahamiyati katta. Masalan: "Hadis"larda, "Kalila va Dimna", "Qobusnoma", "Ming bir kecha" va boshqalarda hissiy va mantiqiy bilishga tegishli matallar, ertaklar, hikoyalar, baytlar ko'p bo'lib, yoshlarni ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Kelajagi buyuk davlatni barpo qiluvchi mamlakatning butun aholisi faqat tijorat, din, qiroat, oldi-sotdi bilangina shug'ullanavermasdan eng avvalo ishlab

chiqarishni, ilm-fanni rivojlantirishi, dunyo tillarini bilishi, umuman ma`rifatga birinchi darajali e`tibor berish tufayligina ko`tarilish mumkinligini tushunish ham dunyoqarashni shakllantirishga kiradi.

Shunday qilib, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish bir, ikki, uch kishi yoki bir necha guruh tomonidan bo`lmay, balki ko`pchilik, ijtimoiy fikr tomonidan bajariladigan ijtimoiy-tarixiy harakterdagi hodisadir. Demak, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish kishidan ko`p mehnat, malaka talab qiladigan murakkab, sermashaqqat faoliyat sohasidir.

Xulosa qilib aytganda, buyuk islohotlar amalga oshirilayotgan O`zbekiston sharoitida mustaqil fikrlovchi yoshlarning bo`lishi davr taqozosidir, chunki shaxsiy dunyoqarashga ega bo`lgan insonlarga jamiyat taraqqiyotini ta`minlovchi muvaffaqiyatlarga erishishga qodir bo`ladilar. Respublikada olib borilayotgan siyosatning bosh omillaridan biri ham teran fikrlovchi, mustaqil dunyoqarashga ega, iqtidorli shaxslarni kamol toptirish va tarbiyalashdir. Davlatimiz rahbari aytganlaridek "Ta`limning barcha bo`g`inlarini isloh qilishni boshladik. Ilm yo`q joyda qoloqlik, jaholat va to`g`ri yo`ldan adashish bo`ladi. Ilmma`rifat va yuksak ma`rifat kerak. Eng yaxshi meros bu yaxshi tarbiya. Shuni xalqimizga murojaat qilib aytmochiman, "Ta`limda qilgan xatolarimizni to`g`rilash vaqti keldi"

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2017-2021- yillarda O`zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo`nalishi bo`yicha Harakatlar strategiyasi. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil.
2. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 -yil 11-iyuldagi "Oliy va o`rta maxsus ta`lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish choratadbirlari to`g`risida"gi qarori.
3. "Pedagogika". Toshkent, "O`qituvchi", 2015 –yil.
4. M. Asqarova, M. Xayitboyev, M. S. Nishonov "Pedagogika". Toshkent – "Talqin" – 2008.